

Dođru bilgi doğru kaynaktan alınır...

Çamlıca Basım Yayın / 55

Osmanlı Padişahlarının
Haremeyn-i Muhteremeyn
Hizmetleri

Muhammed el-Emîn el-Mekkî
Hazırlayan: İbrahim Coşkun

Genel Yayın Yönetmeni
Kemal Erkan

Editörler
Selman Soydemir
Osman Doğan

Grafik ve Kapak Tasarım
Ahmet Ziya Kahraman

1. Basım: İstanbul 2008
3. Basım: İstanbul 2026

ISBN: 978-605-2301-74-6

ÇAMLICA

Baskı ve Cilt

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad.
No: 54 Güneşli - Bağcılar / İstanbul
Tel: 0212 657 88 00 (pbx)
www.camlicabasim.com
bilgi@camlicabasim.com
T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 46592

© Bu eserin bütün yayın hakları anlaşmalı olarak
Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ye aittir.
İzinsiz yayınlanamaz.

OSMANLI PADİŞAHLARININ
.....
HAREMEYN-İ MUHTEREMEYN
HİZMETLERİ

MUHAMMED EL-EMİN EL-MEKKİ

ÇAMLIĞA

İstanbul 2026

İÇİNDEKİLER

Takdim	9
Müellifin Mukaddimesi	11

1. KISIM

OSMANLI PADİŞAHLARININ HAREMEYN'DEKİ HAYIR ESERLERİ

Sultan İkinci Abdülhamid Han	17
Mekke-i Mükerrerme	17
Medine-i Münevvere	21
Ayn-ı Zübeyde Su Yollarının Yeni Baştan İnşası	23
Cidde'ye Getirilen Ayn-ı Hamidiye Suyunun İnşası	23
Mina'ya Su Getirilmesi	24
Mekke-i Mükerrerme'de İnşa Buyrulan Hükümet Dairesi	25
Haremeyn-i Şerifeyn'e Surre Göndermek	32
Yavuz Sultan Selim Han	33
Kâbe-i Muazzama'nın Örtüsü	35
Mısır'dan Her Sene Haremeyn-i Şerifeyn Ahalisine Gelmekte Olan Sadaka-i Cerâye Buğdayı Hakkında Malumat	36
Kanuni Sultan Süleyman Han	38
Kanuni Sultan Süleyman Han'ın Medine-i Münevvere'de Yaptırdığı Hayır Eserleri	42
Sultan İkinci Selim Han	43
Mekke-i Mükerrerme Harem-i Şerifi Binasının Tamamlanması	43

Sultan Birinci Ahmed Han.....	46
Sultan Dördüncü Murad Han.....	47
Ayn-ı Zübeyde'nin Tamiri.....	49
Sultan İkinci Ahmed Han.....	50
Sultan İkinci Mustafa Han	50
Sultan Birinci Mahmud Han	50
Sultan Üçüncü Mustafa Han	50
Sultan Birinci Abdülhamid Han	51
Sultan Üçüncü Selim Han	53
Sultan İkinci Mahmud Han	53
Sultan İkinci Mahmud Han'ın Medine-i Münevvere'de Yaptırdığı Hayır Eserleri.....	55
Medine-i Münevvere'ye Akan Ayn-ı Zerkâ Suyu.....	56
Sultan İkinci Mahmud Han'ın Medine-i Münevvere'de Yeniden İnşasına Muvaffak Oldukları Mescidler ve Mübarek Eserler	57
Medine-i Münevvere Harem-i Şerifi'nin Bânisi Sultan Abdülmecid Han.....	59
Medine-i Münevvere	59
Sultan Abdülmecid Han'ın Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere'deki Hayır Eserleri.....	62
Kâbe-i Muazzama'nın Mizâbı (Su Oluğu).....	64
Hücre-i Saâdet ve Ravza-i Mutahhara'da Sultan İkinci Mahmud Han ve Oğulları Sultan Abdülmecid Han'ın Hediye Ettikleri Eşyalar	66
Sultan Abdülaziz Han	67
Haremeyn-i Şerifeyn Vazifelileri.....	69

2. KISIM

MEKKE-İ MÜKERREME EMİRLERİ VE VALİLERİ

Mekke-i Mükerrerme'ye İlk Tayin Buyurulan Vali ve Mekke-i Mükerrerme Emirlerinin İsimleri	73
Osmanlı Halifelerinin Hâdimü'l-Haremeyni'-Şerifeyn Olmasından İtibaren Tayin Buyurulan Mekke-i Mükerrerme Emirleri ve Valiler	74

1517 (H. 923) Tarihinden 1901 (H. 1319) Tarihine Kadar	
Haremeyn-i Şerifeyn'e Tayin Buyurulan Valiler	77
İkinci Abdülhamid Han'ın Cülûsundan Sonra Tayin Edilen Valiler	81

3. KISIM

HAREMEYN-İ ŞERİFEYN'İN COĞRAFÎ DURUMU

HAC YOLLARI VE MAHMİLLER

Haremeyn-i Şerifeyn'in Coğrafi Durumuna Dair Malumat	85
Mekke-i Mükerrerme	89
Mekke-i Mükerrerme'de Sıcaklık Dereceleri	91
Tâif Nahiyesi	93
Cidde Şehri	96
Lît veya Ma'mûretü'l-Hamidiye Kasabası	100
Râbiğ Nahiyesi	100
Medine-i Münevvere	101
Yenbu'u'l-Bahr Kaymakamlığı	102
Hayber Nahiyesi	103
Ümlüc Nahiyesi	103
El-Vech Kasabası	103
El-Ulâ Nahiyesi	104
Dubâ ve Müveylih Kasabaları	104
Akabe Kalesi	104
Mekke-i Mükerrerme ile Medine-i Münevvere Arasında	
Sakin Olan Bedevi Arap Kabileleri ve Nüfus Miktarları	105
Mahmil-i Şerifler ile Hacc-ı Şerife ve Hac Yoluna Dair Malumat	109
Mahmil-i Şerif	109
Şam'dan Medine'ye Kadar Olan Konakların İsimleri ve Saatleri	109
Medine-i Münevvere'den Fer'î Yolu	110
Sultânî Yolu Konaklarının İsimleri	110
Doğu Yolunun İsimleri	111
Cidde'den Mekke-i Mükerrerme'ye Kadar Olan	
İstirahat Mahalleri	111
Cidde'den Medine-i Münevvere Yolu	112

Yenbu'ul-Bahr'den Medine-i Münevvere'ye Kadar Olan Konaklar ..	112
Mekke-i Mükerrerme'den Tarîk-ı Yemânî Denilen	
Seyl Yoluyla Tâif'e Kadar Olan Konaklar	113
Mekke-i Mükerrerme'den Kerâ Dağı Yolu	113
Mekke-i Mükerrerme'den Mısır'a Kadar	
Karadan Olan Konaklar	113
Mahmil-i Şerifler Hakkında Malumat	114
Mahmil-i Şerif	114
Mahmil-i Şeriflerin Gelip Gitmesine Dair	115
Her Sene İslâm Âleminin Dört Bir Tarafından Mekke-i Mükerrerme'ye	
Hac İçin Gelen Müslümanların Memleket ve Mezhepleri	116
Arafat ve Mina'daki Vaziyet	117

4. KISIM

HACCIN HÜKÜMLERİ VE MÜBAREK MEKANLAR

Hac Menâsikine Dair Muhtasar Malumat	125
Haccın Farzları	125
Harem-i Şerif'in Sınırları ve Mikât	125
İhrâm	126
Haccın Vâcipleri	128
Haccın Sünnetleri	129
Harem-i Şerif'teki Mukaddes Mekânlar	129
Kâbe-i Muazzama	129
Kâbe-i Muazzama'nın Açılış Günleri	137
Sa'y Yeri	139
Mekke-i Mükerrerme'de Ziyaret Edilen Diğer Mübarek Yerler	139
Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) Ravza-i Mutahhara'sıyla	
Medine Harem-i Şerifi'nin Ziyareti	140
Bizzat Müşahede Olunanlar	141
Hacıların Sıhhatleri İçin Nelere Dikkat Edeceklerine	
Nasıl Giyinip Ne Yiyeceklerine Dair Faydalı Malumat	142
Her Sene Mina'da Okunan Nâme-i Hümayunun Sureti	145
Son Söz	148

TAKDİM

Osmanlı hanedanı, Resûlullâh Efendimiz'in (s.a.v.) nesline azamî derecede hürmet göstermişler, o mukaddes beldeler ahalisini kendi mallarından hissedar kılmışlar, surre ismiyle bilinen büyük hediyeler göndermişlerdir. İlk surreyi henüz Haremeyn-i Şerifeyn hizmeti uhdeslerine geçmeden yüz küsur sene önce Sultan Yıldırım Bayezid Han göndermiştir ki o vakitler Haremeyn-i Şerifeyn, Memlûkler idaresindeydi.

Bu büyük hanedan, maddî silahlarını manevî dua silahları ile de teyit ederek Allâh'ın nusretine nail olabilmek için daima Mekke-i Mûkerreme şeriflerini gözetmiş, onların dualarına mazhariyete çalışmış ve onlara en güzel hürmetkâr sıfatlar ile hitap etmişlerdir. Hatta Fatih Sultan Mehmed Han, İstanbul'un fethine muvaffak olduğunu müjdelemek için Mekke-i Mûkerreme Emiri Şerif Berekât bin Hasan bin Aclân'a gönderdiği namesinde, bu fetihlerin onların duası bereketiyle olduğunu bildirmiş, üzerinde hakları bulunduğunu ifade ederek fetih ganimetinden hâlis ayar iki bin altın göndermiştir. Ayrıca yedi bin hâlis ayar altını da iki bini Evlad-ı Resûl ve nakibler, bini Haremeyn'in hususi hizmetlileri için ve kalanlarını da Mekke-i Mûkerreme ve Medine-i Münevvere'deki ihtiyaç sahipleri için yollamıştır.

1516'da Şam, 1517 tarihinde Mısır ve ona tâbi olarak da Haremeyn-i Şerifeyn, Osmanlı idaresine intikal ettiğinde Mekke-i Mûkerreme Emiri Şerif Berekât bin Muhammed, oğlu Şerif Ebu Nümeyy'i, Kahire'de ikameti esnasında Yavuz Sultan Selim Han'a göndererek ona tâbi olduğunu bildirmiş, Haremeyn-i Şerifeyn idaresinin uhdesine intikaline remz olarak Kâbe-i Muazzama'nın anahtarlarını teslim etmiş ve sul-

tanı “Haremeyn’in Hâkimi” sıfatıyla anmıştır. O kudretli hükümdar ise tevazu kanatlarını açarak “Hâdimü’l-Haremeyni’ş-Şerifeyn”, yani “Haremeyn; Mekke ve Medine’nin hizmetkân” sıfatını kendisine daha lâyük görmüştür. Allâhü Teâlâ da onu ve neslini, İslâm için büyük hizmetlere sebep kılarak yükseltmiştir.

Haremeyn hizmetinin Osmanlılara geçmesi, o mübârek beldeler için yeni bir devir başlatmış; Hicaz’da, bir kısmı bu kitapta bildirilen ve müellifin beyan ettiği gibi sahifelere sığmayacak hizmetler meydana gelmiş, Müslümanların kalbi ve İslâm’ın menbaı olan Hicaz’da umumi bir umran ve refah hüküm sürmeye başlamıştır.

Evliya Çelebi, on yedinci asrın ortalarında Hicaz’a yaptığı seyahatinde Hicaz ahalisinin Emevi, Abbasi ve Memlûkler devirlerinde nail olmadıkları hürmet ve riayete mazhar olduklarını beyan etmekte ve hatta “Osmanlıların hediyeleri, Haremeyn’de sâkin olanların tamamına eksiksiz olarak erişmektedir. Bunun sebebi ise Osmanlı sultanlarının Yavuz Selim Han’dan beri Haremeyn için vakfettikleri arazilerin bolluğudur.” demektedir. Osmanlı sultanlarının tamamı, Haremeyn hizmetini bir şeref bilmişler ve lâyükıyla bu nimetin şükrünü edaya gayret etmişlerdir.

İşte, Muhammed el-Emîn el-Mekkî’nin, aslı Osmanlı Türkçesiyle olup sadeleştirerek yayına hazırladığımız, *Hulefâ-yı İzâm-ı Osmâniyye Hazarâtının Haremeyn-i Şerifeyn’deki Âsâr-ı Mebrûre ve Meşkûre-i Hümayunları* (Büyük Osmanlı Halifelerinin Haremeyn-i Şerifeyn’deki Hayır Eserleri) ismindeki eserinde de Osmanlı padişahlarının bu muazzam eser ve hizmetlerinden; Kısve, Surre, Mahmil-i Şerif gönderilmesinden, Haremeyn’in tarihî ve coğrafi vaziyetinden, mühim mevkilerinden, hac yollarından, Hicaz’daki kabilelerden, nüfuslarından, geçimlerinden, ayrıca Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere’deki mukaddes mekânlardan, hac ibadetinin nasıl yapıldığından ve hacıların nelere dikkat etmesi gerektiği gibi hususlardan, gayet veciz olarak kısaca bahsedilmektedir. Eseri yayına hazırlarken istifadeyi kolaylaştırmak gayesiyle bazı takdim ve tehirler yapılmıştır. Muvaffakiyet, Allâhü Teâlâ’dandır.

İbrahim Coşkun

İstanbul 2026

MÜELLİFİN MUKADDİMESİ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Mevcudatın iftiharını Hazret-i Resûl-i Ekrem (sallallâhü aleyhi ve sellem) ve Hulefa-yı Râşidîn olan Hazret-i Ebu Bekir, Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman ve Hazret-i Ali (rıdvânullâhi tealâ aleyhim ecmaîn) efendilerimizden sonra kurulan İslâm devletlerinin padişahları arasında en önde gelenleri, şüphesiz Osmanlı sultanlarıdır. Bu sultanları, büyük fetihlere nail eden Hazret-i Allâh (celle celâlühû), isimlerini de kıyamete kadar unutturmayacak ve mübarek kılacaktır.

İslâm kuşağını genişletmek için Osmanlı halifeleri, dünyanın dört bir tarafına meşhur gazalar yaparak sayısız fetihler kazanmışlar ve ilim, adalet ve emniyetin yayılmasına çok gayret etmişlerdir. İtikat bakımından daima Ehl-i Sünnet ve Cemaat akaidine sarılıp hâmîsi ve muhafızı bulunmuşlardır.

Osmanlı halifeleri, bütün İslâm beldelerinde ve hususiyle dinimizin menbaı olan “Haremeyn-i Muhteremeyn”de dinin hükümleri ile dosdoğru hükmetmektedirler. Haremeyn-i Şerifeyn¹ ahalisini, dinin direği olan vazifelerle vazifelendirip din işlerine memûr olan müftü, âlim, hattib ve imamlara büyük maaşlar tahsis ederek geçimlerini temin eden, seyyid ve şeriflerle salih ve zahidlerin de geçinmelerini sağlayan yine bu büyük Osmanlı halifeleridir. Bu sultanların hayır ve hasenatı, avam ve havas, erkek ve kadın, büyük ve küçük herkese ulaşmaktadır. Bu

¹ Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere şehirleri ve hususiyle buralarda bulunan Kâbe-i Muazzama ile Ravza-i Mutahhara'nın merkezini oluşturduğu Harem bölgeleri.

sebeple bütün Müslümanlar, Cenab-ı Hakk'a ibadet ve itaat edip yüksek ilimleri tahsil etmeye ve Devlet-i Ebed-Müddet'in kıyamete kadar payidar olması için dua edip yalvarmaya devam etmektedirler.

Osmanlı halifeleri; Ashâb-ı Kirâm'a, Resûlullâh'ın (s.a.v.) Ehl-i Beyti'ne, âlimlere ve salihlere muhabbetlerinin fazlalığı sebebiyle, daha bunlar hakkında gerekli hürmeti icra etmişler ve etmektedirler. İslâm milletinin günümüze kadar her türlü taarruzlardan korunmasında maddî ve manevî her türlü gayreti sarfederek din-i mübinin şan ve şerefini muhafazaya hizmet etmişler; Haremeyn-i Şerifeyn ve hususiyile Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) Ehl-i Beyti'ne hürmette kusur etmemişlerdir.

Yine hacıların, Resûlullâh Efendimiz'in (s.a.v.) ziyaretçilerinin ve yolcuların istirahatlerinin temin edilmesi, yolların emniyetinin sağlanması ve devamlı olarak dinin ve İslâmî hükümlerin korunmasına gayret sarf etmeleri, her sene külliyetli masraflar yaparak İstanbul ve Mısır'dan Osmanlı askeri ile birlikte surre-i hümayun² gönderip bunlarla Haremeyn-i Şerifeyn'in şerif, seyyid, ulema, ahali, mücavir³ ve hademeleri için büyük meblağlar yollamaları ve hacıların istirahat ve emniyetlerinin sağlanması için Harem-i Şerifler arasında sakin olan Arap kabilelerine de büyük yardımlar yapmaları, bu müeyyed halifelerin faziletlerindedir.

Hâsılı devletin esasını sağlamlaştırarak saltanat-ı seniyyelerinin devamını temin etmek için; halifemiz, Emûrû'l-Mü'minîn, Hâdimü'l-Haremeyni's-Şerifeyn Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın, Hazret-i Allâh'ın (c.c.) yardımına mazhar ve muvaffak olmaları duasıyla meşgul olmak, kalbinde zerre kadar imanı bulunan bir mümin için vaciptir.

Osmanlı sultanlarının bütün İslâm şehirlerinde sayılamayacak derecede hadsiz hesabsız cami, mescid, medrese, tekke, imaret, mektep, çeşme, köprü, büyük binalar ve pîrân ve evliya makbereleri gibi meşhur eserleri ve büyük iyilikleri, herkesin malumu olduğundan, bu fakir

² Hac münasebetiyle Haremeyn-i Şerifeyn'e Osmanlı padişahları tarafından gönderilen para ve her türlü hediyeler.

³ Mücavir: Yurdunu ve diyarını terk ederek zamanını Haremeyn-i Şerifeyn'de ibâdetle geçiren.

Muhammed el-Emîn, bütün aciziyetimle birlikte yalnız Haremeyn-i Şerifeyn'deki eserleri ve binaları İslâm âleminin nazarlarına arz etmek arzusuyla bu küçük tarihçeyi *Fezâil-i Hulefâ-yı Osmanîyye* (Osmanlı Halifelerinin Faziletleri) başlığı altında hazırladım. İfadede kusurum görüleceği tabiidir. Lakin hüsn-i niyyetime bahş olunmasını, muhterem okuyuculardan rica ederim.

Âcizâne emelim, muhterem Osmanlı halifelerinin övülmeye değer faziletleriyle dinimize ve hususiyile İslâm ve medeniyet âlemine ettikleri güzel hizmetlerinden, hayrat ve hasenatlarından bir kısmını Allâhü Teâlâ ve Resûlünü seven bütün din kardeşlerimin nazarlarına arz etmek; temiz ruhlarını hayır dualara mazhar etmektir. Muvaffakiyyet Allâh'tandır.

Bin üç yüz küsur seneden beri Hulefâ-yı Râşidin ve Ömer bin Abdülâziz Hazretleri müstesna eski İslâm melik ve hükümdarları içinde, Osmanlı padişahlarından başka Haremeyn-i Şerifeyn'de hakkıyla büyük eserler bırakmış, Resûlullâh Efendimiz'in (s.a.v.) ehl-i beytine fevkalade hürmetlerde bulunmuş bir İslâm hükümdarı görülmüş ise gösterilsin. Bu muvaffakiyet ve mazhariyetleri, Cenâb-ı Hakk'ın: "Şânım hakkı için zikirten sonra Zebûr'da yazmıştık ki, her halde arza benim sâlih kullarım vâris olacaktır." (Enbiyâ, 105) âyet-i kerîmesine nâiliyetten ve Resûlullâh Efendimiz'in (s.a.v.), "Onu (İstanbul'u) fetheden emir, ne güzel emirdir" hadis-i şerifiyle yüceltilmiş olan bu halifelere, ilâhî bir ihsan ve yardımdan başka bir şey değildir. Güneş meydanda, onu inkâr kâbil midir?

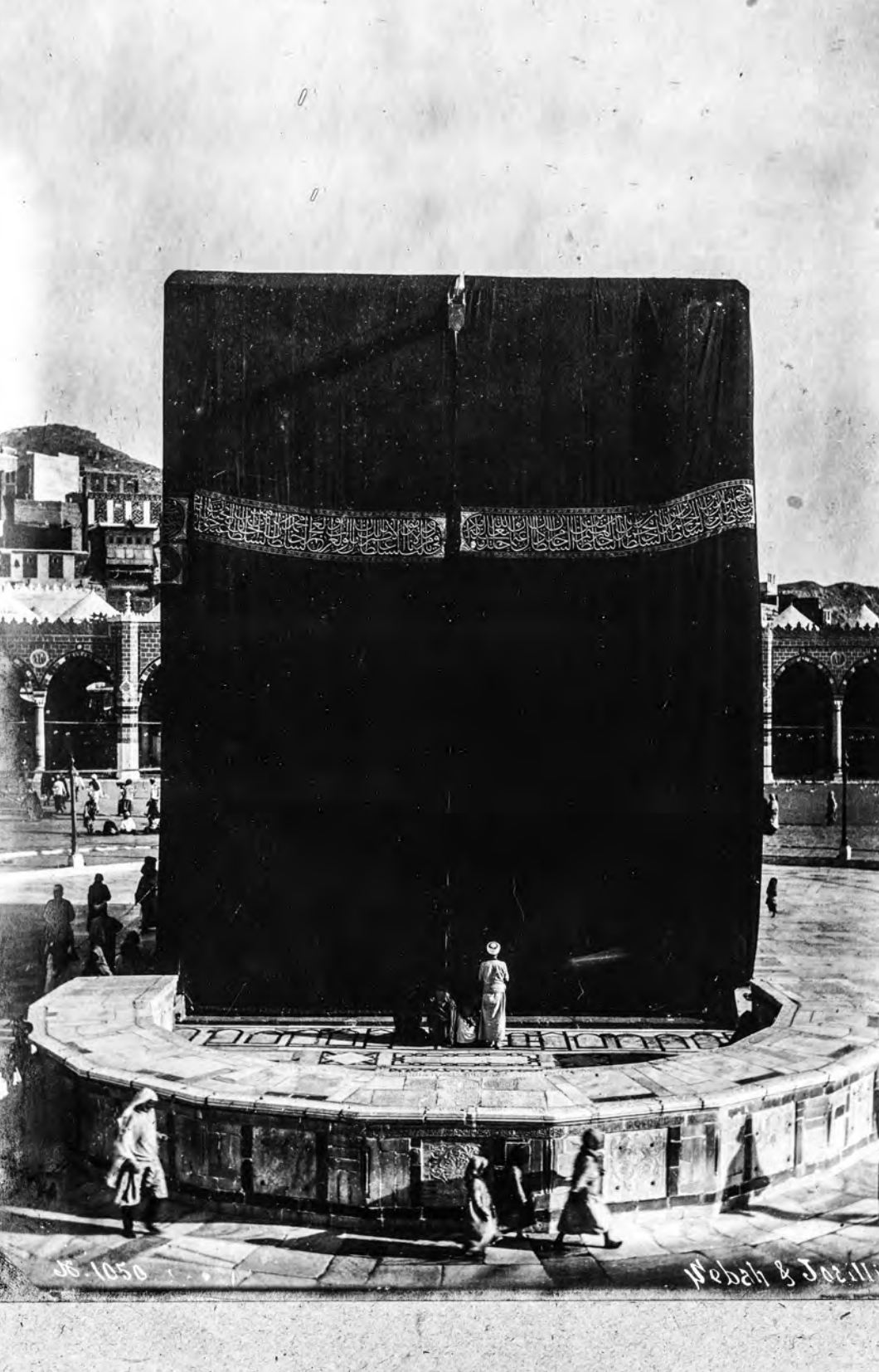
Bugün Rabbimizin nazargâhı ve vahyin indiği yer olan Mekke-i Mükerrreme ile Medine-i Münevvere'de, ilim ve fenlerin neşri ve din hükümlerinin kâmil icrası maksadıyla, Hazret-i Allah'ın gölgesi, Osmanlı tacının incisi, yeryüzünün halifesi, sünnet-i seniyyenin ve dinin yardımcısı Emîrül-Mü'minîn Şevketlü Gazi Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın, kendisi gibi halife olan peder ve cedlerinin izinden giderek, 1878 (h. 1295) senesinden itibaren yaptıkları büyük eserlerini ve muhteşem binalarını, İslâm tarihinin sayfalarını hakikaten süsleyen güzel eserler olmaları bakımından uğurlu sayarak bu tarihçeye dercettik. Bundan sonra da sırasıyla cedlerinin eserleri dercolunacaktır.

Muhammed el-Emîn el-Mekkî

1 BİRİNCİ KISIM

Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın
ve Diğer Osmanlı Sultanlarının
Haremeyn-i Şerifeyn'de
İnşa Ettirdiği Hayır Eserleri

SULTAN İKİNCİ ABDÜLHAMİD HAN

1878 (h. 1295) senesinden 1901 (h. 1319) senesine kadar Emîr-ü'l-Mü'minîn Halife Gazi Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın Haremeyn-i Şerifeyn'de yeni baştan inşa ettirdikleri hayır eserleri

Mekke-i Mükerrerme

1- 1880 (h. 1297) senesinde sâdır olan irâde-i seniyye hükmünce tavaf yeri mermerleri, Kâbe-i Muazzama'nın zeminindeki kıymetli taşlar ile çatısının bazı kirişleri yenilenmiş, bazıları da yeni baştan tamir olunmuştur.

Bu tamirat, Mekke-i Mükerrerme'nin eski emiri ile Beytullâh'ın miftâhdâr⁴ Ömer Şeybî ve Hicaz'ın eski valisi Erzincanlı merhum Hacı İzzet Paşa zamanlarında tamamlanmıştır.

İnşaat bittiğinde seyyidlerden reisü'l-ulemâ ve Mekke-i Mükerrerme Şâfiî müftüsü meşhur allâme Seyyid Ahmed Dahlan Efendi tarafından nazmedilen tarih, teberrüken buraya alınmıştır:

Tarih

لسلطاننا عبدالحميد محاسن * و من ذا الذی للحق والفضل یجهد

وقد حاز تعمیرًا لباطن کعبة * و تاریخه بیت مزید یجدد

بناء بدا زهدا لداخل کعبة * و سلطاننا عبدالحميد المجدد 1297

⁴ Kâbe-i Muazzama'nın anahtarını muhafaza ve kapısını açma hizmetini yerine getiren zat.